

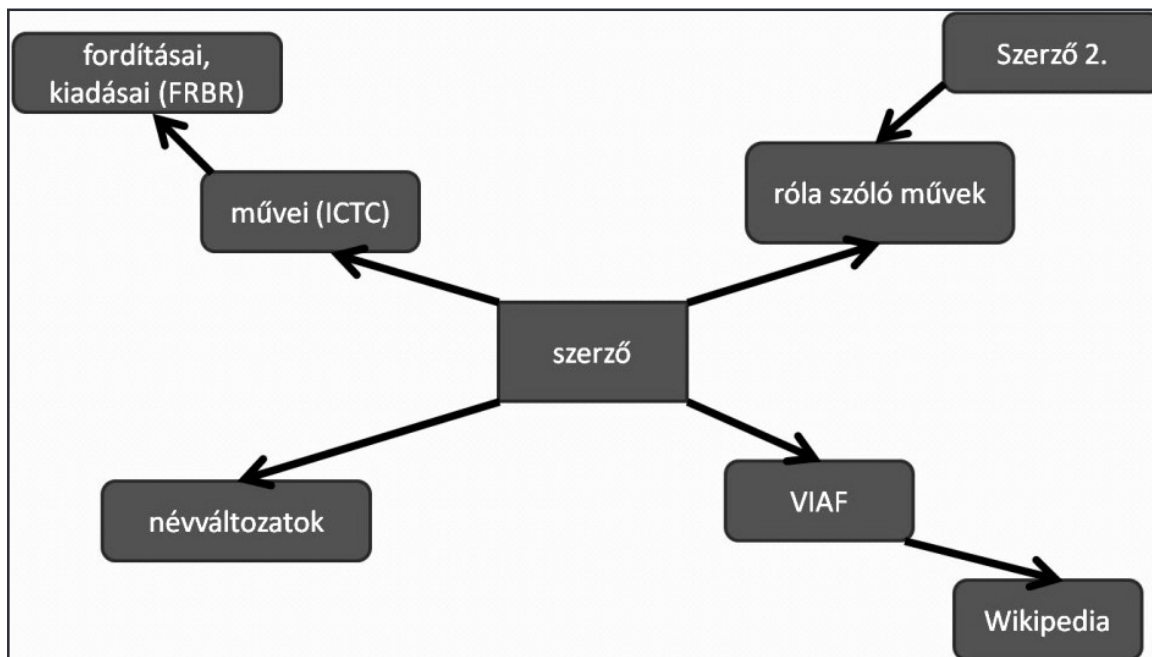
Névtér építése nemzeti könyvtári környezetben és a bibliográfiai metamorfózis

DANCS Szabolcs

Hogyan építsünk szemantikus webet?

A korszerűség szellemének való megfelelés azt diktálná, hogy könyvtárszakmai értekezésünket olyan fogalmakból építsük fel, mint amilyen például a lassan elcsépelte váló nyílt adat (open data), kapcsolt adat (linked data) vagy adatháló (web of data). Annál is inkább, mert ezek mentén jutunk el a szemantikus web közismert, *Tim Berners-Lee* által lefektetett definíciójához, ami így hangzik: „*gépi úton közvetlenül és közvetve feldolgozható adatok hálójá*” (az eredetiben: „*a web of data that can be processed directly and indirectly by machines*”).¹

Ha nem is az adatkapcsolatok sűrű hálójának szövését tűzték ki közvetlen célul, a könyvtárosok mindig is törekedtek a visszakereshetőség megannyi ösvényének kitaposására; s a „szabványos gondolkodásban” való élenjárásuknak hála a szemantikus web építőelemei megszámlálhatatlan sokasággal vannak jelen a ma könyvtári rendszereiben. A besorolási rekordok – és rekordkapcsolatok – készítése a legtöbb gyűjtemény esetében a napi bibliográfiai feltáró tevékenység része, másutt, például Csehországban, központilag vezérelt, országos összefogás formájában valósul meg, de akárhogy is: a könyvtárosok folyamatosan, ezerszám gyártják az adatháló elemeit.

1. ábra

Az adatháló, mint a könyvtárosi alaptevékenységek egyik mellékterméke

A megfelelő szabványok alkalmazása mellett a szükséges technológia közbeiktatásával a besorolási rekordállományok szemantikus képességei is megemelkednek, ahogy az történik a *Francia Nemzeti Könyvtár* (Bibliothèque nationale de France, BnF) *data.bnf.fr* szolgáltatása esetén.

A „Hogyan építsünk szemantikus webet?” kérdésre tehát a megnyugtató válasz az: tegyük továbbra is a dolgunkat, esetleg (a cseh példát követve) az eddiginél kicsit hatékonyabban, ugyanakkor nem feledkezve meg arról, hogy a könyvtári feladatok napi ellátását is megfelelő rendszertámogatásban részesítsük*.

A francia példa

A Bibliográfiai Átállás program

2014 novemberében a két franciaországi bibliográfiai ügynökség, a Francia Nemzeti Könyvtár és a Felsőoktatási Bibliográfiai Ügynökség (Agence bibliographique de l'enseignement supérieur, ABES)

közös nyilatkozatot² adott ki, amelyben állást foglaltak a Resource Description and Access (RDA) katalogizálási szabályzat franciaországi honosítása mellett. Érvelésük szerint a Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) entitás-kapcsolat modell bevezetése révén az RDA jobban megfelel a felhasználói elvárásoknak, emellett fontos előnye az interoperabilitás támogatása. Az előbbi szervezetek egy további közleményt³ is megjelentettek, ezúttal a könyvtárosképzés regionális központjainak igazgatóival (Association des directeurs de CRFCB) közösen, amelyben felvázolták a *bibliográfiai átállás* (Transition bibliographique) programjának várható főbb állomásait. Fontos kijelentésük, hogy az RDA átültetéséért felelős csoport már a teljes francia verzió megjelentetése előtt publikálja a szabályzat elkészült részeit, méghozzá a felmerülő konkrét elvárások ütemében. Az átállás gyors levezénylése ugyanis valószínűleg túl költséges, egyben kontraproduktív volna.

* A szemantikus web iránt mélyebben érdeklődőknek íme néhány fontosabb magyar nyelvű cikk a közelmúltból: DUDÁS Anikó: Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni. A Funkcionális követelmények (FR) metaadatmodell-család névterei és a szemantikus web = Könyvtári Figyelő, 23.(59.) évf. 2013. 1. sz. 45–64. p. ; HORVÁTH Ádám: Gondolatok a szemantikus webről és egyben az ALIADA szoftverről = Könyvtári Figyelő, 25.(61.) évf. 2015. 3. sz. 319–326. p. ; HORVÁTH Zoltán: A hálózat vonzásában. A „linked data” szétfeszíti a könyvtári katalógusok kereteit = Könyvtári Figyelő, 25.(61.) évf. 2015. 4. sz. 463–481. p.

Az online katalógusok FRBR-szerinti átalakítása Franciaországban elsődleges könyvtárszakmai cél.⁴ A megvalósítás első szakaszában keritene sorra, hogy az egyes művekhez hozzárendeljék azok különféle kiadásait. Ezen dolgozik a már említett ABES a felsőoktatási könyvtárak közös katalógusa, a SUDOC esetében, illetve a BnF a data.bnf.fr szolgáltatás keretében. Úgy tervezik, hogy a mű – kiadás kapcsolatokat 2015 végétől vezetik vissza az általános elektronikus katalógusba.

A data.bnf.fr⁵ projekt

A projektről általában

A BnF egyik fő törekvése, hogy fokozza adatainak webes használhatóságát. A data.bnf.fr⁶ projekt megvalósításakor mindenekelőtt az alábbi célokat tartották szem előtt:

- ⊙ az adatok webes láthatóságának növelése,
- ⊙ a BnF adatainak összegyűjtése (a katalóguson belülről és kívülről egyaránt),
- ⊙ az együttműködés és a metaadatcsere támogatása a strukturált és megbízható források közötti kapcsolatok létrehozásával,
- ⊙ a metaadatok harmadik személy általi felhasználásának egyszerűsítése (nyílt licenc által).

A projekt kiterjedt a meglévő adatok átalakítására, bővítésére és az adathalmaz összekapcsolására belső és külső forrásokkal, valamint az eredmények html-oldalakra való publikálására a felhasználói böngészés és a keresőmotorok hatékonyságának elősegítése érdekében. A nyers adatot RDF-ben (Resource Description Framework, forrás-leíró keretrendszer) is elérhetővé tették a nyílt kapcsolt adatok (linked open data) architektúrájának elveit követve.

A szolgáltatás, amely 2011 óta érhető el (s azóta is folyamatosan növekszik), külön oldalakon gyűjti össze az egyes szerzőkről, művekről, illetve témákról szóló (külső és belső) forrásokat, lett légyen szó webtartalmakról, linkekről, a BnF különféle szolgáltatásairól. A data.bnf.fr ily módon kilép a könyvtári szolgáltatások megszokott kereteiből: a BnF által közreadott források közvetlenül egyetlen weboldaltól válnak elérhetővé anélkül, hogy előzetes ismereteink volnának a könyvtár által nyújtott szolgáltatásokról. Míg az egyszeri felhasználó könnyedén ismeri ki magát a könyvtári források összetett rendszerében, addig – a szolgáltatáson belül maradva – arra is lehetősége nyílik, hogy releváns külső forrásokra bukkanjon. A projekt ezzel beteljesíti kettős célját: egyfelől a BnF

gyűjteményeinek láthatóvá tételét, másfelől a forrásokat összekapcsoló ernyőszolgáltatás létrehozását. A fejlesztés illeszkedik a BnF stratégiájához, ami a web részévé válást és a szemantikus webes szabványok elsajátítását illeti.

Kiinduló probléma: hogy kerülnek a bibliográfiai adatok a webre?

A kiinduló problémát az jelentette, hogy a BnF forrásai és szolgáltatásai bár a könyvtári weboldaltól elérhetőek voltak, a keresőmotorok azonban nem indexelték azokat. Az egyébiránt szabadon elérhető digitális könyvek szintén nehezen voltak megtalálhatóak. A data.bnf.fr elindítása a Gallica (a BnF elektronikus könyvtára) kitérését is jelenti a széles publikum felé.

Mivel a könyvtári katalógusok jórészt relációs adatbázisokban tárolódnak, ezért a webes keresőmotorok számára használhatatlanok. A BnF katalógusait a felhasználók csak a könyvtári portálokon keresztül érhetik el. Tehát kicsi a valószínűsége, hogy a felhasználó a könyvtári forrásokat egy webes keresőszolgáltatás felületéről indulva közvetlenül megtalálja, hacsak eleve nem ismerte azok elérési útvonalát. A data.bnf.fr megvalósításával létrejött egy olyan webes felület, mely a felhasználót azzal segíti a BnF forrásaiban fellelhető releváns információ megtalálásában, hogy egy helyre összegyűjti a teljes szövegű digitális dokumentumokat és a különféle katalógusokból származó leíró adatokat. (Mindez nem igényel mást, csak azt, hogy éljünk a strukturált adatok előnyeivel.)

A hatékony webes keresés alapja a tipizált, normalizált és címkézett adat. A könyvtárak a források egységes azonosítását és az adatok összekapcsolását (linkelését) végzik el a rekordazonosítók és címkék használatával. A műveket, szerzőket és témákat összekapcsoló linkek révén a könyvtárak már hosszú évek óta alkalmazzák a kapcsolódó adat (linking data) technológiát. A besorolási állományok hasznos és megbízható információkat tárolnak. A BnF katalógusai több mint 12 millió strukturált és összekapcsolt rekordot tartalmaznak. Ez az állomány mintegy kétmillió pontos és megbízható besorolási rekordra támaszkodik, amelyek szerzőket, testületeket, műveket és témákat azonosítanak, valamint permanens azonosítóval (URI) vannak ellátva. Az ún. ARK-azonosítók (Archival Resource Key Identifiers) révén válik lehetővé a források azonosítása, a rájuk történő hivatkozás, a forrásokhoz kapcsolódó egyéb hozzáfé-

rési pontok egybegyűjtése, illetve megvalósul a források rendezése az FRBR-modellnek megfelelően.

A legfőbb cél, hogy eszközt adjunk a keresőmotoroknak az egyes fogalmak köré szerveződő oldalakon (dokumentációs egységeken) található tartalmakhoz, linkekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférések indexeléséhez. Ebben a vonatkozásban a tartalom a következőkből áll: pontos és érvényes leíradatok; linkek; navigáció a relevánsabb tartalmakhoz (különösen pl. egy mű digitális változatához); szolgáltatások (pl. a „Kérdezz egy könyvtárost” vagy letöltés/nyomatás típusú szolgáltatások).

A széles nyilvánosságnak szánt webes felület tehát az egyes fogalmak (művek, szerzők) köré szerveződő forrásokat összegyűjtő HTML-oldalakkal áll.

A bibliográfiai adat megfelelő artikulálása a weben szükségessé tette a megfelelő fogalmak kiválasztását, amire – az FRBR entitáseit figyelembe véve – a modellel való kompatibilitás jegyében került sor. A webes interfész az adatokat a maguk szintje szerint (mű, kifejezés és megjelenési forma) gyűjti egybe. A szerzőkről szóló oldalak összegyűjtik az egyes releváns művekhez kapcsolódó linkeket, akár a szerző által írt, vagy a róla szóló műről van szó (természetesen elkülönítve). A művek oldaláról el lehet jutni a szerző oldalára és a megjelenési formákhoz egyaránt (a bibliográfiai leírásokhoz, illetve az online tartalmakhoz).

Az oldalak létrehozásához a BnF különböző adathalmazából kellett összegyűjteni az adatokat, melyek különféle formátumokban voltak:

- EAD (Encoded Archival Description) kéziratok és levéltári fondok,
- MARC (Intermarc) a fő katalógus,
- Dublin Core a digitalizált könyvek (Gallica) és a virtuális kiállítások esetében.

A kinyert és feldolgozott adatok összehangolása és kibővítése után az oldalakat különböző funkcionalitásokkal (PDF-export, exportálás és küldés, idézés a közösségi hálón stb.) és linkekkel látták el az egyéb szolgáltatásokhoz, amelyeknél a felhasználó nagy valószínűséggel találhat még releváns információt. Egyéb nyílt adathalmazokból (pl. Wikipedia) is nyertek ki adatokat, hogy növeljék a megtalálhatóságot, és további információkat is szolgáltatassanak.

A tartalomszolgáltató könyvtár és az FRBR

A BnF tehát felismerte, hogy mielőbb szükséges adaptálódnia a megváltozott olvasói szokásokhoz, a konkurens információforrások uralta világhoz. Ez az információk újraszervezését igényelte úgy, hogy

a könyvtár több milliónyi dokumentumából, és a mintegy 11 millió bibliográfiai leírásból minél több váljon a weben láthatóvá és egyszersmind – lehetőség szerint – felhasználhatóvá.

Azok a leginkább látogatott információs oldalak (pl. a Wikipédián), amelyek – többek közt – irodalmi vagy művészeti alkotásokkal kapcsolatos információkat gyűjtenek egybe, a fogalmak szintjén egy oldalnak egy művet feleltetnek meg, amely köré összegyűjtik annak különböző változatait. Az információknak ez az egyszerű és intuitív szervezése ösztönözte az FRBR-modell hasonló célú implementálását. Szakmánkban az efféle csoportosítás különösen indokolt, mivel a könyvtárak egyaránt őrzik az egyes művek kéziratait, nyomtatott kiadásait és digitális változatait, amelyek leírásai különböző katalógusokban találhatóak. E csoportosítás alkalmazása révén e katalógustartalmak egyszerűen válnak áttekinthetővé.

Külön hangsúlyozást igényel, hogy amint felmerül a nagyszámú digitális tartalomhoz való hozzáférés problémája, a bibliográfiai leírás minősége elsőrendű fontosságúvá válik, mindenképp két célból: 1) hogy a felhasználó meglelje, amit keres, illetve 2) hogy elkerüljük a duplán digitalizálást. A data.bnf.fr tehát e minőségi adatokat gyűjti össze a különböző katalógusokból (lett legyen szó könyvről, kéziratról vagy levéltári anyagról), s ezek alapján hozza létre a szerzőkről, művekről és témákról szóló oldalakat úgy, hogy közvetlen elérést kínál a Gallicában található primer forrásokhoz, valamint minden egyéb, a BnF-ben megtalálható releváns információhoz. A Francia Nemzeti Könyvtár az FRBR-modell alkalmazásával valósítja meg a szakma alaptevékenységeit: tartalmat szolgáltat, dokumentumokhoz irányít el, és mindezekkel együtt egy könnyen használható szolgáltatást nyújt.

A könyvtárak által használt eszközök és formátumok megfelelnek a W3C (The World Wide Web Consortium) szabványainak. Nem elég azonban, ha a könyvtár rajta van a weben: benne is kell lennie a webben. Más szóval: ha a katalógus és a digitális könyvtár már online van, gondoskodni kell róla, hogy integrálódjon a web ökoszisztémájába. A data.bnf.fr az adatokat gépek által felhasználhatóvá teszi, melynek az a következménye, hogy a felhasználónak nem kell eleve ismernie a BnF kereshető adatbázisait, mert közvetlenül is megtalálhatja a helyes forrásokat a weben, hála a keresőmotoroknak. Másrészt a szemantikus weben közzétett adatok birtokba vehetők, összekapcsolhatók, újra hasznosíthatók, mivel a BnF a data.bnf.fr adatait nyílt licenc alatt teszi közzé az-

zal az egyedüli kikötéssel, hogy a BnF forrásmegjölésként kerüljön említésre. A könyvtár tehát ilyen módon konkurens környezetbe kerül, főleg a digitális tartalmak esetében.

Megvalósítás

A data.bnf.fr mögött álló szoftver (*Cubic-Web*) kinyeri a különböző nyilvántartásokból (BnF általános katalógusa, levéltári anyagok és kéziratok adatbázisa, Gallica) az adatokat, hogy ezután különböző fogalmak (művek, szerzők, témák) köré szervezze azokat. Az alkalmazott algoritmus elrendezi és összegyűjti az adatokat, különböző nézeteket hozva létre: a gépek számára olvasható és felhasználható nyersadatként szolgáltatva az adatokat vagy a klasszikus nézetet támogató HTML-oldalakba ágyazva őket.

A projekt megvalósulásának alapja az a hosszú távú politika, amely a besorolási állományok létrehozására és adataik jól strukturáltságára épít. A besorolási rekordok és a bibliográfiai leírások közötti, a könyvtári katalógizáló által létesített kapcsolat teszi lehetővé, hogy pl. az egyes szerzők oldalán automatikusan megtalálhatóvá váljon minden kapcsolódó leíró adat. A források jóhiszemű újrahasonosítását támogatja a BnF azon eljárása, hogy egyedi (permanens) azonosítókkal látja el a Gallica dokumentumait és az elektronikus katalógusa rekordjait.

A webes katalógus létrejöttével a katalógus új koncepciója jött létre: az adatok fölösleges ismétlését kiváltják a hipertextuális kapcsolatok, illetve a metaadatokba ágyazott permanens azonosítók lehetővé teszik az információk hatékony szervezését és gazdagítását. A tény, hogy munkájának eredménye látványos felhasználást nyer, visszahat magának a katalógizálónak is a tevékenységére: munkája felértékelődik, legitimitása megerősödik (amely a megszorítások időszakában nem lényegtelen szempont). A kapcsolt adatok, illetve az adatháló a munka racionalizálását, a redundanciák felszámolását jelenti. Hamarosan elkerülhetlenné válik, hogy egy városi könyvtár a saját katalógusa építésekor hipertext-utalások alkalmazásával mutasson rá a data.bnf.fr forrásaira, amelyek így kiegészülnek lokális adatokkal.

Perspektívák

A jövőben érdemes a digitális tartalmak elérhetőségére koncentrálni. Ugyanakkor a statisztikák azt mutatják, hogy a felhasználók sok oldalra látogatnak el, de egyik oldalnak sem jelentős a látogatottsága. A forrástanulmányozások ilyen szétaprózódása a szűk

piaci igényt kielégítő, ún. „niche” tudás („réstudás”) jelenségéhez tartozik, amely a „hosszú farkok” (long tail) elvét jellemzi.

A data.bnf.fr adatait több projekt is újrahasonosítja, pl. a Francia Intézet *If Verso* platformja, amely könyvfordításokat tartalmaz, és az FRBR-modellnek megfelelően adatokat használja, hogy a művek leírása alatt összegyűjtse azok fordításait. Egyes projektek a tárgyszó adatbázis SKOS (*Simple Knowledge Organization System, egyszerű tudás-szervezési rendszer*) változatát használják fel (*Isidore és AbulEdu*), emellett külön mobilalkalmazás (*CatBNF*) is készült a data.bnf.fr számára. A BnF ösztönzi adatainak újrahasonosítását, jóllehet problémát jelent az újrahasználat követése és kiértékelése, mivel a nyílt adat alapelve: „Vidd az adatainkat, és csinálj velük, amit akarsz!”

A data.bnf.fr-ben alkalmazott technológiák a BnF egyéb alkalmazásaiban is felhasználhatók. Az RDA adoptálásának időszakában a rendszer eszközként szolgál a Francia Nemzeti Könyvtár katalógusainak FRBR-esítéséhez. Másrészt a data.bnf.fr által használt – már említett – CubicWeb szoftver infrastruktúrája alkalmas különböző természetű adatok összekapcsolására, az oldalak különféle, a webes szabványokhoz igazodó formátumban való publikálására, a szemantikus web felé való közvetítésére. Ezt a szoftvert választották a ritka könyvek könyvkötészeti adatbázisának létrehozására, hogy segítségével a leírásokat összekössék a digitális dokumentumokkal.

Közgyűteményi együttműködés cseh módra

A cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis

A könyvtárak szintjén megvalósuló interoperabilitás kimagasló példája a besorolási rekordok készítésére és felhasználására irányuló cseh könyvtári együttműködés⁷, amely 1998-ban indult 48 000 besorolási rekordtétel publikálásával. A projektet 2001 óta a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárának egyik szervezeti egysége, a Nemzeti Név Típusú Besorolási Adatok Osztálya irányítja⁸, amelynek létszáma 9 fő. Mellettük működik még a Nemzeti Tárgyi Besorolási Adatok Osztálya és Tárgyi Feldolgozó Osztály⁹ 15 fővel, az ő feladatuk azonban a Nemzeti Besorolási Adatbázis tárgyi feltárást segítő elemeivel kapcsolatos tevékenységek koordinálásán túl magában foglalja a könyvtár állományába bekerülő dokumentumok tárgyi feldolgozását is. Igaz, tegyük hozzá, mivel

Csehországban ez is egy olyan terület, amely több nagy könyvtárral együttműködésben valósul meg, a nemzeti könyvtárban a tárgyi feltárás nem terjed ki az összes kötele példányra.

A projektben mintegy száz könyvtár aktívan vesz részt, és ennek többszöröse a felhasználók száma. 2014-re összesen 833 274 tétel készült el, ebből személynév-típusú besorolási rekord 744 849, tárgyszó 66 234, földrajzi 26 900. Ugyancsak 2014-ben 52 402 tételt gyártottak (ebből 15 ezret maga a nemzeti könyvtár), ennek összetétele: személynév 47 839, tárgyszó 2122, földrajzi: 1334.⁹

Az együttműködés kiterjesztése a múzeumi szférára

Kiindulva abból az egyszerű és kézenfekvő tényből, hogy a személyi név típusú adatok minden közgyűjteményi adatbázisban jelen vannak, ha más funkció is kapcsolódik hozzájuk, a brnói Morva Múzeum (Moravské zemské muzeum) Múzeumi Információs Technológiai Módszertani Központjának (Metodické centrum pro informační technologie v muzejnictví, CITeM) munkatársaiban felmerült az ötlet, hogy kiterjeszthetnék a nemzeti besorolási állomány használatát a múzeumok és galériák körére is. A szervezet és a Nemzeti Név Típusú Besorolási Adatok Osztálya együttműködésének eredménye a cseh kulturális tárca által támogatott „*Nemzeti besorolási rekordok a múzeumokban és galériákban – interoperabilitás a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárával*”¹¹ című projekt elindulása 2006-ban.

Az elméleti szakaszt, a különböző típusú adatbázisokat (tezauruszokat, taxonómiákat) számba vevő nemzetközi körkép kidolgozása jelentette, majd a projekt gyakorlati szakasza következett, amelynek célja a múzeumi besorolási adatbázis kiépítése volt az implementáláshoz és működtetéshez szükséges eszközök létrehozásával, beleértve a verifikáláshoz szükséges próbaüzemet. Ennek megvalósítása külön múzeumi besorolási adatbázis kialakítását foglalta magában, melynek rendszeralapja: a *Cosmotron* vállalat *Advanced Rapid Library* nevű rendszerének módosított változata. A projekt lényege a könyvtári rendszereken alapuló Nemzeti Besorolási Adatbázis (NBA) és a Múzeumi Besorolási Adatbázis (MBA) közötti kapcsolat megteremtése: az MBA rekordjai kapcsolódnak az NBA rekordjaihoz, és azokat újabb mezőkkel egészítik ki. Egy online szerkesztő segítségével a múzeumi dolgozók módosítani tudják egyfelől a múzeumi rekordok adatmezőit, és szükség

esetén a könyvtári rekordokba is belenyúlhatnak: természetesen a munkájukat a múzeum revizorai, majd a nemzeti könyvtár „szuperrevizorai” is ellenőrzik. A két adatbázis rendszeresen szinkronizálódik. Ahogy az MNB weboldalán¹² megfogalmazzák: „*A Múzeumi Besorolási Adatbázis közvetlenül kapcsolódik a könyvtárak által épített Nemzeti Besorolási Adatbázis rendszeréhez, annak kiterjesztése.*” Ugyanitt további fontos információkat is találunk: „*az adatbázis struktúrája az ISO 21127:2006 (CIDOC CRM fogalmi modell) szabványban megfogalmazott alapelvekre, az AACR2-ben (Anglo-American Cataloguing Rules) és a CCO-ban (Cataloguing Cultural Objects, Personal and Corporate Name Authority) lefektetett szabályokra épít, valamint követi a Nemzeti Besorolási Adatbázis építése során alkalmazott elveket.*”

A CRM (Conceptual Reference Model) a fogalmak közötti kapcsolatokat modellje. A CIDOC CRM¹³ speciálisan a múzeumi dokumentáció számára készült formális ontológia, amely osztályokból épül fel (pl. személyek és csoportok, fizikai alkotások, helyek, időszakok, események).

A besorolási tételek adatokkal való kiegészítésénél nagyobb jelentőséggel bír a rekordok közötti kapcsolatok létrehozása. Ilyen szempontból bizonyul hasznosnak a CIDOC CRM modell „esemény” osztályának alkalmazása. Az események (születés, tanulmányok, foglalkozás, tagság, halál) helyszínekhez, dátumokhoz, személyekhez és testületekhez, vagyis – a dátum kivételével – további besorolási tételekhez kapcsolódhatnak. És ezzel eljutottunk a technikai kivitelezés kérdéséig.

Technikai kivitelezés¹⁴

Mindenekelőtt fontos tényező, hogy a múzeumok besorolási adatbázisa külön fejlődött, mint a könyvtári nemzeti besorolási állomány. A besorolási tételek elsődleges célja az egyértelmű azonosításhoz szükséges elemek kiválasztása (személynév, életrajzi adatok), amely azután kiegészült további, kiegészítő információk hozzáadásával, egyfajta szócikké fejlesztve az eredeti rekordot. Csehországban a múzeumok és galériák már a besorolási tétel utóbbi, kiterjesztett funkciójából kiindulva kezdték építeni, megbízható forrásaikra alapozva, saját közös besorolási adatbázisukat. Ahogy azonban említettük, a gazdag tartalomnál is nagyobb jelentőséggel bír adott esetben a rekordokban található információk összekapcsolhatósága, ami a CIDOC CRM ontológiai modelljére alapozva került megvalósításra.

A Nemzeti Besorolási Adatbázis a MARC21/Autho-

rity formátumát használja, ebből indult ki, illetve ezt csereformátum a CIDOC CRM-re épül. bővítette ki a Múzeumi Besorolási Adatbázis a próbaüzem során. Az MBA által alkalmazott XML-alapú

Záhlvi: Forma jména=Prevráčené pořadí Jméno=Kudrna, František
Národnost: Preference=preferovaná Národnost=Česká
Pohlaví=můž
Charakteristika=Český legionář v době první světové války. Pocházel z Řídkého u Litomyšle.
Zdroj k základu: Stručná citace=Regionální muzeum (Litomyšl, Česko). Sběrka archivní povahy. Inv. číslo: 22P-X06-88.
Zatřídění: Kličové slovo=<legionář>
Odkaz na URL: Typ dokumentu=Fotografie
URL=http://www.sbirky.rml.cz/fotoarchiv.php?field8=osoba&osoba8=KUDRNA%2C+Franti%C5%A1ek&oper8=&order0=inv_cislo&order_dir0=asc&akce=katalog&filtr=Hledat&id=&poradi=#id Zástupný text=Fotografie Jen pro muzea=ano
Veřejná poznámka=Jediným zdrojem informací k osobě jsou údaje u fotografie osoby ve sbírkách Regionálního muzea v Litomyšli (viz citace zdrojů).
Členství:
Poznámka=bydliště
Místo=<Řídký (Česko)>
Zaměstnání:
Korporace=<Československé legie>

2. ábra

A múzeumi feldolgozás során keletkező rekord¹⁵

LDR	-----a22-----n-4500
FMT	JA
900	1a J-NÁVRH
001	xx0114186
003	CZ-PNK
005	20100322165446.3
008	100322Injcnnaabn-----n-aj-----
040	1a BOE315 1b cze
1001	1a Kudrna, František 17 xx0114186
370	1c Česko
665	1a Jediným zdrojem informací k osobě jsou údaje u fotografie osoby ve sbírkách Regionálního muzea v Litomyšli (viz citace zdrojů).
667	1a Záznam neprošel revízi podle pravidel RDA.
670	1a Regionální muzeum v Litomyšli, fotoarchiv, inv. č. 22P-X06-88
6780	1a Český legionář v době první světové války. Pocházel z Řídkého u Litomyšle.
906	1a za20100322 1b xzdlc
SYS	000566005

3. ábra

Az előző rekord MARC21 formátumban

A használt alkalmazás fontosabb paramétereit:

Szállító:	Cosmotron Bohemia, s.r.o.
Platform:	Advanced Rapid Library (ARL)
Adatbázis:	CACHÉ
Üzemeltető:	Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtára
Belső adatformátum:	kiterjesztett MARC21/Authority
Támogatott kimeneti adatformátumok:	© MARC21/Authority (a nemzeti könyvtár által megköveteltek szerint) © ISO 2709 © CIDOC/CRM alapú XML
Kommunikációs protokoll:	Z39.50, webes interfész
Támogatott karakterkódok:	16-bites UNICODE, UTF8, CP1250, Latin2

A rendszer része egy online kereső, amely minden regisztrált felhasználó számára elérhető, és lehetőséget biztosít az MBA adatbázisában való egyszerű vagy összetett keresésre. A találatok XML vagy MARC21 formátumban is megjeleníthetők. A webes interfész az MBA és az egyéb adatbázisok, alkalmazások közötti adatcserét szolgálja, a támogatott formátum mind a rekordok fogadása, mind az új rekordok vagy adatkorrekciók küldése esetén XML. Az interfész SOAP 1.2. alapú. További eleme a szoftvernek a rekordok bevitelére vagy módosítására szolgáló online szerkesztő. A szerkesztővel letölthetünk az NBA-ból származó rekordokat, a megjelenítés többféle lehet, MARC21 vagy XML is. A rendszergazdáknak van hozzáférése az adminisztrációs modulhoz, amelynek fő feladatai az MBA és NBA közötti adatbázis-szinkronizálás, a helyreállítás, statisztikák készítése.

Rekordműveletek

A rekordműveleteken keresztül kibontakozik az adatbázisépítés munkafolyamata.¹⁶

Rekord letöltése az NA-ból: új rekordot hozhatunk létre pl. úgy, hogy letöltjük az NBA-ból a kiindulási pontot jelentő alaprekordot, amelynek egyes mezőit átvesszük, a többit üresen hagyjuk. Ez voltaképp egyszerű rekordmásolást jelent az egyik adatbázisból (NBA) a másikba (MBA), amelyhez a rendszer felhasználói közül a rekordok szerkesztőinek és a revizornak van joga.

Új rekord létrehozása: új rekordot hozhatunk létre az NBA-hoz való előzetes kapcsolódás nélkül is. Elég kitöltenünk legalább az alapvető szükséges mezőt, a nevet tartalmazót. A jóváhagyásig a rekord nem tekintendő érvényesnek, vagyis nem válik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé. A rekordok szerkesztőinek és a revizornak van joga új rekordot létrehozni.

Rekordegyeztetés: a rendszer az alapvető adatmezők tartalmát az MBA-val összekapcsolt NBA-ból veszi át. A jóváhagyatlan rekordokat a szerkesztők és a revizor, a jóváhagyottakat csak a revizor egyeztetheti. Emellett időközönként automatizált köteget adategyeztetés (adatfrissítés) is zajlik.

Jóváhagyás: az új vagy javított rekordok jóváhagyását csak a revizor végezheti el. Ha egy korábbi érvényes rekord cseréjéről van szó, a régi rekord az újabb publikálásával elérhetetlenné válik.

Elküldés: csak a revizornak van ahhoz joga, hogy az új vagy javított rekordokat felküldje a Nemzeti Besorolási Adatbázisba, ahova mindezek kérésként

érkeznek be. A módosítási javaslatok ideiglenesen a 930-as segédmezőbe kerülnek.

Frissítés: az NBA heti rendszerességgel generál egy „változások” fájlt, amelybe kiírja az előző kiadás óta eltelt időszakban keletkezett változásokat, valamint az összes azóta keletkezett új rekordot. Az MBA rendszere ezeket a változásokat tükrözteti a múzeumi adatbázis vonatkozó rekordjain. (Azokról a rekordokról, amelyeknek nincs megfelelője az MBA-ban, a rendszer nem vesz tudomást.) A periodikus frissítésnek hála az MBA tartalma – maximum egyhetes késéssel – követi az NBA-ét.

Bibliográfiai metamorfózis

Zárásképpen érdemes néhány számunkra is irányadó történéstről megemlékeznünk a közgyűjteményi együttműködések és a javában zajló bibliográfiai forradalom világából.

Az IFLA berkeiből származó hír az objektum-orientált FRBR (FRBRoo) modell megjelenése¹⁷, amely a CIDOC-CRM-et fejlesztő múzeumi közösséggel való több éves közös munka végterméke. Az FRBRoo¹⁸ az interoperabilitást támogató formális ontológia RDF-alapokon¹⁹, amely nagyban megkönnyíti a bibliográfiai és múzeumi információs rendszerek közötti adatcserét. Nem csoda hát, hogy kivívta az RDA fejlesztéséért felelős szervezet, az RDA Steering Committee (RSC)²⁰ érdeklődését, amelynek munkacsoportjai már alkalmazzák.

Iránymutató lehet ugyancsak, hogy 2015-ben Ausztria, Németország és végül Svájc könyvtárai is áttértek az RDA alapján történő katalogizálásra, elkészítve és rendelkezésre bocsátva az RDA Toolkit alkalmazás német nyelvű (D-A-CH) profilját.²¹

Ausztriában 2015. augusztus 17-én készült el az első RDA szerinti bibliográfiai leírás, stílszerűen *Franz Kafka Az átváltozás* című művének egyik angol nyelvű kiadásáról, ami finom célzás volt arra, hogy szakmánkban ma egy alapvető átalakulásnak, metamorfózisnak vagyunk a tanúi.

Az Országos Széchényi Könyvtár azzal, hogy a 2015-ös év végén létrehozta az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottságot, és ezzel új fejezetet nyitott a magyarországi könyvtári szabványosítás történetében, egyszersmind kifejezte abbéli szándékát, hogy az átalakulás aktív tényezője kíván lenni mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban.

Jegyzetek

Valamennyi webes hivatkozás utolsó megtekintése: 2016. január 7.

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Semantic_Web
2. http://transition-bibliographique.fr/wp-content/uploads/2015/05/communique201411_transition_bibliographique.pdf
3. http://transition-bibliographique.fr/wp-content/uploads/2015/05/communique201505_transition_bibliographique_eta pes_2015.pdf
4. <http://transition-bibliographique.fr/enjeux/position-francaise-rda/>
5. Felhasznált források: <http://data.bnf.fr/docs/databnf-presentation-en.pdf>, <http://data.bnf.fr/about>, <http://data.bnf.fr/en/semanticweb>, <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2012-05-0039-008>
6. <http://data.bnf.fr/>
7. A projekt formájában megvalósuló együttműködés cseh neve: „Kooperativní tvorba a využívání souborů národních autorit“, a megvalósulásról magyar nyelven bővebben: DANCS Szabolcs: Hogyan építsünk nemzeti névteret? Egy működő példa: a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 22. 2013. 7. pp. 22-29. – <http://ki.oszk.hu/3k/2013/07/hogyan-epitsunk-nemzeti-nevteret-egy-mukodo-pelda-a-cseh-nemzeti-besorolasi-adatbazis1/>
8. Národní knihovna ČR, Oddělení národních jmenných autorit
9. Národní knihovna ČR, Oddělení národních věcných autorit a věcného zpracování
10. Az adatok forrása: Zpráva o realizaci projektu „Kooperativní tvorba a využívání souborů národních autorit“ v českých knihovnách za rok 2014 – http://visk.nkp.cz/VISK_9_zprava_2014.pdf
11. Národní autority v prostředí muzeí a galerií – interoperabilita s NK ČR, a projektről bővebben: http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2007/1/narodni-autority-v-prostredi-muzei-a-galerii-interoperabilita-s-nk-cr.html?page_id=1420, ill.: <http://www.citem.cz/projekty/narodni-autority/>
12. <https://vega.nkp.cz/i2/i2.entry.cls>
13. <http://www.cidoc-crm.org/>
14. Forrás: Tvorba autoritních záznamů pro potřeby muzeí a galerií: Certifikovaná metodika, p. 23-24. – <http://www.citem.cz/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/MetodikaMA.pdf>
15. Forrása: <http://www.citem.cz/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/04-priklady.pdf>
16. A munkafolyamatról bővebben: DANCS Szabolcs: Hogyan építsünk nemzeti névteret? egy működő példa: a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 22(7). 2013. pp. 22-29. – <http://ki.oszk.hu/3k/2013/07/hogyan-epitsunk-nemzeti-nevteret-egy-mukodo-pelda-a-cseh-nemzeti-besorolasi-adatbazis1/>
17. <http://transition-bibliographique.fr/2015-08-07-ifla-2015-modelisation-frbr/>
18. http://www.cidoc-crm.org/frbr_inro.html
19. <http://www.w3.org/RDF/>
20. <http://www.rda-rsc.org/>
21. <http://transition-bibliographique.fr/2015-10-28-rda-pays-germanophones/>

Beérkezett: 2016. január 7.

A Featured Librarian-mozgalom

Az IASL (a könyvtárostanárok, iskolai könyvtárosok nemzetközi szervezete) arról adott tájékoztatást, hogy *Szakmári Klára*, a Könyvtárostanárok Egyesületének elnöke elnyerte a könyvtárostánár egyéniségek számára alapított „Featured Librarian” (kiváló könyvtáros) címet.

A Featured Librarian-mozgalom célja, hogy elismertessen és bemutasson a szakmai és tágabb érdeklődő közönség előtt egy-egy meghatározó könyvtárostánárt, illetve annak szakmai munkásságát.

Ld. IASL 2016. januári hírlevelét (<https://goo.gl/5pkXft>)

(Forrás: Katalist, 2016. január 19. Sándor Gertrúd tájékoztatása.)

Mozaikok az információs műveltség európai konferenciájáról

(ECIL, 2015)

NÉMETH Márton

Bevezető áttekintés

Az ECIL (European Conference on Information Literacy – Európai Konferencia az Információs Műveltségről) első konferenciáját Isztambulban tartották 2013-ban, a következő évben Dubrovnik, 2015. október 19-e és 21-e között pedig Észtország fővárosában, a Tallinni Egyetem volt a rendezvény helyszíne.

A 2015-ös rendezvény török–észt–horvát közös szervezésben valósult meg, a szakmai programot *Serap Kurbanoglu*, *Sonja Špiranec* és *Sirje Virkus* állították össze. A szervezésben és a rendezésben az IFLA különböző szekcióihoz kötődő szakemberek is szerepet vállaltak, együttműködve a konferencia szakmai tanácsadó testületével és a programbizottság tagjaival. Az IFLA képviselőjében *Sheila Webber* vett részt a szervezésben, aki a blogjában (<http://information-literacy.blogspot.hu/search/label/ecil2015>) átfogó beszámolót írt az eseményről. Az IFLA mellett az

UNESCO EU Regionális Fejlesztési Alapja is támogatta anyagilag a szervezést.

A konferencia nagyságrendjének jellemzésére elmondható, hogy 222 javaslat érkezett az előadások témájára, a poszterek bemutatására és a műhelybeszélgetések tematikájára. A javaslatokból 195 programpontot fogadtak el a szervezők: három vitanyitó előadást, 89 szakmai előadást, melyekhez kilenc PhD-hallgató ismertetése kapcsolódott, és 37 további előadást az információs műveltség területeiről származó jó gyakorlatokról. Ezek mellett két szekcióban további 22 villámelőadásra is sor került (pecha-kucha*). A résztvevők bekapcsolódhattak tíz műhely- és két panelbeszélgetésbe, és az egyetem aulájában poszter-kiállítást is megtekinthettek. Tájékoztatójukat szerzői mutatóval és irodalomjegyzékkel kiegészített konferencia-kötet (http://ecil2015.ilconf.org/documents/ecil2015_abstracts.pdf) segítette az előadások tartalmi kivonatának bemutatásával.

* pecha-kucha = olyan villámelőadás, amikor az előadóknak 6 perc áll rendelkezésükre, hogy lényegre törően, röviden kifejtssék és prezentálják ötleteiket.

A konferencián ötven országból 361 szakember vett részt. Népes delegációval érkeztek a finnek (55 fővel), az észtek (32 fővel) és az amerikaiak (26), Nagy-Britannia és Norvégia 21, Svédország 15 résztvevővel, Hollandia és Németország 13, Csehország és Horvátország 12, Ausztrália 11 fővel. Magyarországról négyen vettek részt a rendezvényen: *Király Magdolna* (Debreceni Egyetem) előadóként, *Nemes László* (ELTE) pedig poszterrel járult hozzá a rendezvény sikeréhez.

A sokféle helyszínről és földrészről érkező delegációk különböző értelmezését adták az információs műveltség területeinek. Bár zömmel európai előadók szerepeltek, az európai tematika és a globális kitekintés jól eltalált aránya egyértelműen előnyére vált a rendezvénynek. Azáltal, hogy a program összeállítói nem kötelezték el magukat egyetlen koncepció mellett sem, konstruktív párbeszédre nyílt lehetőség az információs műveltségről. A szekcióprogramok pedig arra fókuszáltak, miképpen járulnak hozzá a fogalom eltérő megközelítései a társadalmi kihívások kezeléséhez mind az általános, mind pedig a helyi tudományos közösségek szintjén.

A perspektívák változatossága több szempontból is előnyös volt. Szóba kerültek még az információs műveltséghez kapcsolódó határterületek elméleti kérdései (pl. a digitális műveltség, egészségügyi műveltség, vizuális kommunikációs műveltség stb.), melyek kiegészítéseként gyakorlati példákkal is megismerkedhettünk, ami különösen előnyös volt a doktoranduszok előadásai esetében.

A tematikában hangsúlyosan szerepeltek az információs műveltség oktatásának, terjesztésének különféle gyakorlati és elméleti kérdései. Új tendenciaként könyvelhettük el, hogy a formális oktatás világából a hangsúly kezd áthelyeződni az informális formákra, és egyre több figyelem fordul azokra a megoldásokra, amelyekre nem a szokásos tanár/diák felállás a jellemző. Ilyen például a digitális állampolgársághoz kötődő kompetenciák széles körű terjesztése (annak jogi és etikai vonatkozásaival együtt). Az idősebb generációk információs jártasságának fejlesztésében is az informális oktatási formák változatossága hozhat áttörést.

Kiemelt témaként jelent meg az előadásokban a fejlődés fenntarthatóságának és a „zöld” szempontok érvényesítésének kérdése. Az előadók rávilágítottak, mennyi mindent tehetünk mi magunk is ennek érdekében, illetve, hogy mely területeken korlátozottak a lehetőségeink a fenntarthatóság eszméinek tudatosításában.

Az ECIL konferenciák elsőrendű célja a tudományos párbeszéd előmozdítása és a tapasztalatok egymással történő megosztása volt eddig is. Jó volt most is látni, hogy a különféle kutatási hagyományokkal bíró tudományterületekről, és eltérő földrajzi környezetből érkező szakemberek milyen sikeresen tudnak egymással együttműködni. A párbeszéd keretei megteremtődtek, és remény van arra is, hogy a virtuális térben minél több olyan kutatási program szerveződjön, amelyek a földrajzi távolságokat legyőzve közös kutatási keretben egyesítik a hasonló érdeklődésű szakembereket.

Fontos hozadéka az ECIL konferenciáknak az is, hogy az előadók éveken át tárgyalhatnak, elemezhetnek egy-egy átfogóbb problémakört, mert maguk is igénylik a folyamatos párbeszédet és tudatosan élnek a konferenciasorozat kínálta előnyökkel.

A lokális állapotokat bemutató esettanulmányok és a jó gyakorlatok megismerése lehetőséget ad arra is, hogy egy-egy projekt a konferencia folyamányaként bekerüljön a nemzetközi szakmai látókörbe, illetve ösztönzően hathat más környezetben történő honosításokra, nemzetközi továbbfejlesztésekre is.

A helyszínről

A konferencia helyszínéről is érdemes néhány szót ejtenünk. A még félmilliót sem elérő létszámú észt fővárosban négy egyetem és közel húsz jelentős, részben magán felsőoktatási intézmény található. A Tallinni Egyetem (*Tallinna Ülikool TLÜ*) kampusza egymással összeköttetésben álló épületekből áll, helyileg a belváros keleti szélén. Az egyetem oktatási profilja sokszínű – a bölcsészeti- és társadalomtudományoktól kezdve, a természettudományokon és a művészeti területeken át az egészségtudományig terjed. A legkülönlegesebb kara az ún. Balti Médiaiskola, mely a három balti állam közös képzési központja a kommunikáció- és médiatudományok területén. Az egyetemnek tízezernél is több hallgatója van az alap-, mester, és doktori képzési formákban, ehhez járul még a különféle továbbképzési és nyári egyetemi programokon résztvevő mintegy 15 ezer hallgató. A közel ezer alkalmazottból 450 az oktatók és tudományos munkatársak létszáma. Az állandó megbízással dolgozó oktatók mintegy tíz százaléka külföldi, mely az egész balti régiót tekintve figyelemre méltó arány. Rengeteg vendégelőadót is fogad az intézmény, akik egy-egy félév erejéig csatlakoznak a különféle programok oktatói gárdájához. Általá-

nos elvárás, hogy igyekezzenek a hazai viszonyok között nemzetközi tanulási környezetet teremteni az észt hallgatók számára, hogy felkészítsék őket a nemzetközi tudományos életben és a munkaerő-piaci versenyben való helytállásra. Egy ilyen nyitott jellegű intézmény tudományos profiljába remekül illeszkedett az ECIL konferencia 2015. évi megszervezése. A házigazda szerepét a *Digitális Technológia Intézet*be integrálódott *Információtudományi Tanszék* látta el (a Tanszéken az információs műveltséghez oktatásához illeszkedően intenzív tudományos tevékenység zajlik az e-tanulás, illetve a digitális információs technológiák használatának humán vonatkozásai terén is).

A konferencia érdekessége volt, hogy a *Digital Library Learning (DILL)* elnevezésű nemzetközi digitális könyvtári mesterkurzus néhány jelenlegi és már végzett hallgatója is részt vett előadóként, illetve műhelybeszélgetések résztvevőjeként a konferencián. A két fő szervező, *Sirje Virkus* és *Aira Lepik* professzorok a képzés észtországi koordinátoraiként a DILL-képzés valamennyi résztvevőjének lehetőséget adtak a szereplésre, hogy kifejthessék az információs műveltség témakörébe illeszkedő gondolataikat. A mesterkurzus hallgatóinak jelenléte és szereplése jól illusztrálja e szakképzés tudományos színvonalát is. Előadást hallhattunk tőlük például az osztrák egyetemi könyvtári és a norvég kórházi könyvtári környezetben vizsgált digitális műveltségfejlesztési vizsgálatokról, és szó volt nemzetközi témájú szakdolgozati projektekről, valamint az északi és a balti országok közkönyvtárainak közösségi média használatáról. Az érdeklődők részt vehettek egy e-tanulással foglalkozó műhelymegbeszélésen is, ahol az egyik előadásban az *eXE Learning* – az e-tanulást támogató, nyílt forráskódú – szoftverrel is megismerkedhettek a résztvevők.

A konferencia színhelye az egyetemi kampusz 2013-ban átadott modern épülete volt.

Az épület alsó szintjén minden igényt kielégítő, öt-száz fős konferenciaterem működik, az épület kisebb előadótermei is ideális helyszínei voltak a szekció programokhoz. Az épületben kialakítottak egy könyvtári szárnyat, ahová átköltöztették a belváros másik szélén elhelyezkedő központi könyvtárból az itteni diákok által leggyakrabban használt állományrészeket. Az egyéni és a csoportos tanuláshoz szükséges tereket is kialakították a tervezők, így a többszín-

tes könyvtári szárny az egyetemi élet egyik népszerű színtereként, központjaként működik.

A szervezésről

A szervezők a szakmai programokon túl is méltó házigazdának bizonyultak: pl. felkínáltak többféle könyvtári túrán való részvételt, és mindenki rendelkezésére bocsátottak egy teljes napig érvényes *turisztikai* kártyát, melynek segítségével ingyenes tömegközlekedéssel és múzeumi belépéssel lehetett egyénileg is felfedezni a várost.

A gazdag programból – terjedelmi okok miatt – csupán a kiemelt előadók által tárgyalt témakörökről adok röviden számot a továbbiakban. A program összefoglalója a fentebb már közzétett linken megtekinthető. Az előadások teljes szövege önálló konferenciakötetben jelenik majd meg, várhatóan 2016 első felében.*

Programadó előadások, kiemelt előadók

Mindhárom konferencianapot tematikus bevezető előadások nyitották meg. Az ausztrál *Susan Danby* Brisbane-ből érkezett a Queenslandi Műszaki Egyetemről. Videó-bejátszásokkal tarkított etnográfiai kísérletekről szóló élvezetes előadást tartott az iskoláskort még el nem érő kisgyermekek információszerzési szokásairól. Érdekes volt azzal szembesülni, milyen összetett módon hatja át mindennapjaikat a saját környezetükben folytatott játék, az őket körülvevő világ felfedezése a számítógépes világhálón keresztül. Egymással szerves összefüggésben tesznek szert olyan tudáselemekre az őket körülvevő szociális környezetről, kulturális és fizikai világból, mely a saját kortárs közösségen belüli beilleszkedésüket segíti, illetve az adott közösségeken átnyúló globális tudással is felruhazza őket. A képernyő előtt szerzett élményeik visszahatnak kapcsolataik kialakítására, ápolására a fizikai világban, miközben új távlatokat is nyitnak számukra az őket körülvevő világ felfedezésében. Természetesen ezek az internetes tevékenységek szülői, illetve nevelői felügyelettel képzelhetők csupán el.

Carrol Collier Kuhltau, a Rutgers Egyetem (New Jersey, USA) emeritus professzora a minket körülvevő információs környezet drámai gyorsaságú és mértékű változásaira reflektált, bemutatva, hogyan

* A Springer Kiadó februári kínálatában már szerepelt az ECIL-konferenciakötet: *Information literacy. Moving toward sustainability. Third European Conference, ECIL 2015, Tallinn, Estonia, October 19-22, 2015*. Selected papers. Eds. Kurbanoglu, S., Boustany, J. Špiranec, S. :ISBN 978-3-319-28196-4

hatnak a változások mindennapi környezetünk színtereire, elsősorban a munkahelyre és a munkahelyi kultúrára. Utalt arra, hogy újra kell gondolni az információs műveltségről szóló meghatározásokat és fogalomkészleteket, mert a problémákat a globális jellegű információs társadalom formálódásának fényében kellene értelmezni.

Sonia Livingstone, a London School of Economics and Political Science professzora előadásában a 9 és 16 év közötti gyermekek virtuális környezethez kötődő szocializációját vizsgálta az EU Kids Online kutatási hálózat munkatársai által rögzített különféle tudományos megfigyelések tanulságainak felhasználásával. Arról beszélt, hogy a kutatási eredmények miként hatnak uniós és tagállami szinten az oktatási, ifjúsági, média- és információs technológiai területekhez kötődő szakpolitikák formálására. Az internet-hozzáférés rutinszerűvé válása, annak szerves beépülése a mindennapokba számos új lehetőséget és kockázatot hordoz. Ezeket uniós szinten kellene felmérni, majd levonni a cselekvésre ösztönző tanulságokat.

A bevezetőket tartó kiemelt előadók mellett meghívott előadók irányították figyelmünket az információs műveltség fogalmához kötődő speciálisabb problémakörökre.

Gobinda Chowdbury a Northumbria Egyetem (Newcastle, Nagy-Britannia) professzora a környezeti és társadalmi fenntarthatóság, az információs technológiai fejlődés és az információs műveltség egymásra hatását elemezte. Utalt arra, hogy az ergonomikus és környezettudatosan fejlesztett információs infrastruktúra kialakítása egyéni, helyi közösségi és globális érdek is egyben. Minél egyszerűbben, kényelmesebben, felhasználóbarát módon, és a helyi igényekre adaptálhatóan tudunk információt szerezni és feldolgozni, annál inkább nő az információ-szolgáltatások hatékonysága, a stabil, jól működő, fenntartható társadalmi keretek kialakításának esélye. A környezeti, társadalmi és információtechnológiai fenntarthatóság pedig azon a ponton is összeér, amikor például minél tartósabb és modulárisan is továbbfejleszthető eszközök gyártására, használatára kellene törekednünk. Így kevésbé terheljük a fizikai környezetet, s felhasználói szinten is könnyen adaptálható módon a frusztrációt a minimálisra szorítva lehet alkalmazkodni a szolgáltatások és a hardver alapú infrastruktúra fejlődéséhez.

Heidi Julien a State University of New Yorkból (Buffalo) érkezett. Előadásában azt járta körül, hogy az információs műveltséghez kötődő külön-

féle dimenzióknak milyen komplex befolyása van a legkülönbélebb politikai területek formálására mind globális, mind helyi szinteken. Az információs műveltség alakulása közvetlen kapcsolatban van a gazdasági fejlődéssel, a demokrácia kiteljesedésével. Az élethosszig tartó tanulás egyre inkább stratégiai jelentőségűnek tűnik a minket körülvevő világ által támasztott kihívásoknak való megfelelés kapcsán. Az információs műveltség növekedése magában foglalhatja az interkulturális párbeszéd különféle formáinak fejlődését, a szólásszabadság kiteljesedését, a fenntartható humán és természeti környezetformálást. Az előadó azonban azt is megjegyezte, hogy óvakodnunk kell a túlzott globális elvárásoktól. Az információs műveltségből levezethető különféle szakpolitikai elemek helyi szinten leginkább az adott összefüggérendszerben és elvárásokhoz alkalmazkodva érvényesülnek. Az információs viselkedés komplexitásából fakad – az információ lokális kulturális és társadalmi kódokon keresztül születik meg, érvényesül és közvetítődik –, hogy az egyes kompetenciák fejlesztése nem fordítható le általában azonnali rövid távú gazdasági és politikai haszonra, hiszen épp ezeket a kulturális, információs kódok formálódása nagyon időigényes folyamat. A helyi hosszú távú fejlődést célzó mozaikokból állhat össze hosszabb távon egy általánosabb fejlődési minta, mely jótékonyan hathat vissza a globális fejlődésre.

Mandy Lipton (Műszaki Egyetem Queensland, Ausztrália) is az információ befogadásának és értelmezésének bonyolult folyamatait állította előadásának középpontjába. Fő üzenete, hogy az iskolában számon kérhető általános ismeretek közvetítésén és a helyi környezethez kötődő kulturális kódokon túl az információ befogadása belső, szubjektív és transzformatív, egyéni szintű folyamat. Az információ értékelésének egyéni szinten számos összetevője van. (Folyamatos kölcsönös reflexió a külső környezettel, esztétikai tényezők, érzelmi tényezők, beillesztés a meglévő információs keretek közé, de egyben az intuíciók, új elméleti keretek formálódásának megjelenése is.) Véleménye szerint az információ tartalmának és kontextusának feldolgozása sajátos egyéni művészeti forma. E szubjektív tényezőket az információs műveltség fejlesztésének kívánalma során nagyrészt figyelmen kívül hagyjuk. Azonban a sikeres információs műveltségi kompetenciák komplex hosszú távú fejlesztése e tényező figyelembe vétele nélkül elképzelhetetlen.

Eero Sormunen (Tamperei Egyetem, Finnország) professzor előadásában arra koncentrált, miképpen

zajlik a humán információkeresés, értékelés és válogatás az épp aktuális egyéni felhasználási célokhoz, kontextushoz kötődően. Azért fontos, hogy figyelembe vegyük az adott, egyéni célhoz kötött környezetet, mert alapvetően az határozza meg információszerezés és -feldolgozás folyamatát, vizsgálja ezt a szubjektív folyamatot az online olvasáshoz, az ismeretelméleti előképek hatásához, a különféle információforrások értő befogadásához kötődően. Ezek a vizsgálatok kitérnek az információs műveltség hagyományos diskurzusait. Mélyebben értelmezhetővé tehetik az információkeresés és szelekció folyamatát.

Olof Sundin (Lundi Egyetem, Svédország) professzor a forráskritikára, mint alapvető információfeldolgozási kompetencia jelentőségére összpontosított. Előadásának üzenete az volt, hogy meglehetősen nagy kockázatot rejt, ha a mindennapi online életvitelünk során észrevétlenül, önként engedjük át külső szereplők kezébe az információ szelektálásának, a tartalom saját igényeink szerinti kritikái szűrésének folyamatát. A hagyományos fizikai információhordozók világában ez egyéni szubjektív tevékenység volt, az ehhez kötődő kompetenciák pedig az információs műveltség formálódásának stratégiai alkotóelemeiként jelennek meg, ha ezen a forráskritikai szűrőn keresztül tekintünk rá a minket körülvevő világra. A virtuális térben ezt a szűrési funkciót főként a Google látja el. Hatalmas bizalommal vagyunk lényegében átláthatatlan algoritmikus alapú információkereső és szűrő infrastruktúrák igénybevétele iránt, s a kulcszó a bizalom. A Google egyik legfőbb piaci sikere épp az ilyen jellegű bizalom megalapozásában és folyamatos kiterjesztésében áll. Viszont miután az információkereső és szűrő algoritmusok működésének mikéntje a piaci siker egyik fő alapja, nem látjuk át, milyen szempontok szerint előválogatott információkon keresztül kapunk képet a minket kö-

rülvevő világról! Tehát az iskolai oktatási tevékenység szerves részévé kell tenni az online forráskritika elsajátításának a folyamatát mind az információkereséshez, mind a találatok feldolgozásához kötődően. Meg kell tanítani gyermekeinknek azokat az alapvető információválogató mechanizmusokat, melyek alapján az online keresőrendszerek működnek (pl. page ranking), hogy minél tudatosabban tudjanak keresni az adott technikai keretek között! Másrészt a találatként kapott webes információforrások által közvetített tartalmat is kellő kritikai szűrőn át érdemes kezelni, értő módon összehasonlítva azokat, és kiszűrve a számunkra szükséges és hiteles elemeket. Ez a két tevékenység egymással szervesen összefügg, az érem két oldalaként elválaszthatatlan egymástól. Napjaink egyik legnagyobb kihívása tehát a virtuális információkezelés kapcsán a kereséshez és forráskritikához kötődő kompetenciák megalapozása és fejlesztése. Egyre több vizsgálat utal arra, hogy mind a tanárok, mind a diákok oldalán alapvető hiányosságok tapasztalhatók.

Zárszó

Az ECIL 2015-ös konferenciájának fő erőssége a sokszínűsége volt. Ez vonatkozik a témafelvetések változatosságára, valamint az előadók összetételére is. A tudományos programhoz kötődő egyéb rendezvények kitérő alapot biztosítottak személyes kapcsolatok megalapozására is. 2016-ban a konferenciasorozat majd Prágában folytatódik. Remélhetőleg a csekélyebb földrajzi távolság miatt a magyar részvétel is számottevőbb lesz e fontos és hiánypótló szakmai rendezvényen.

Beérkezett: 2016. január 18.

Megújul a makói városi könyvtár

Állami és helyi támogatással, *Makovecz Imre* terveinek felhasználásával 1600 négyzetméteres új könyvtárépületet kap Makó. A városi könyvtár elavult épületét elbontják, és *Makovecz* eredeti elképzelését követve, oszlopos szerkezettel valósul majd meg a régi helyén az új épület. Az új könyvtár egyemeletes lesz, és beépül a tetőtere is. Az épület földszintjén a közel 80 ezer kötetes felnőtt könyvtár, az emeleti részen a 15 ezer kötetes gyermekkönyvtár kap majd helyet. A könyvtári szolgáltatások az építkezés ideje alatt sem szünetelnek, de a könyvtár átmeneti működési helyéről még nincs döntés. Az új könyvtárat és a felújított környezetét – a tervek szerint – az októberre tervezett alapkövetelés után másfél évvel vehetik birtokba a makóiak.

(Katalist, IFLA-HUN, 2016. január 21. ;

<http://promenad.hu/cikk/megujul-a-makoi-makovecz-orokseg-162386>)